

Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008 – 2011

Voortgangsrapportage 2008 -2009

1. Inleiding

De biodiversiteit is de afgelopen decennia sterk afgenomen, zowel op mondiaal als op Europees schaalniveau. Dit betreft niet alleen het verlies aan soorten, ook ecosysteemdiensten gaan verloren. De Europese doelstellingen om in 2010 de achteruitgang in biodiversiteit tot stilstand te hebben gebracht, zijn niet gehaald.

In Nederland is het tempo van afname van biodiversiteit verminderd, maar nog niet gestopt. Er is in ons land al veel verloren gegaan. Daar tegenover staat een groot aantal voorbeelden van succesvolle natuurontwikkeling en natuurherstel in het kader van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur. In het agrarisch gebied en het verstedelijkte gebied neemt de biodiversiteit nog steeds af, al zijn ook hier successen aan te wijzen door gerichte maatregelen van bv. agrarische natuurverenigingen en een aantal gemeenten.

Het kabinet heeft in het Interdepartementaal Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 beleid geformuleerd om de aantasting van biodiversiteit aan te pakken en duurzaam gebruik van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen te bevorderen. Hiermee wordt mede invulling gegeven aan de EU-doelstellingen met betrekking tot het terugdringen van het verlies aan biodiversiteit.

Het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008 – 2011 beoogt:

- De coherentie en focus van lopende beleidsactiviteiten voor biodiversiteit te verscherpen door het leggen van prioriteiten.
- De maatschappelijke betrokkenheid voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen te versterken.

De verscherpte prioriteitstelling heeft zowel betrekking op het op Nederland als het op het buitenland gerichte beleid. Er zijn vijf inhoudelijke prioriteiten benoemd. Ze betreffen: handelsketens en biodiversiteit; betalen voor biodiversiteit; biodiversiteit werkt; ecologische netwerken; mariene biodiversiteit en visserijketens. Daarnaast zijn er de ondersteunende thema's benoemd te weten: nieuwe coalities; communicatie; kennis(ontwikkeling).

2. Nieuwe ontwikkelingen

2.1. Internationaal

Global Biodiversity Outlook

Het recent verschenen Global Biodiversity Outlook (GBO3, de evaluatie van de 2010-doelstelling voor biodiversiteit) bevestigt dat de biodiversiteit wereldwijd ernstig wordt bedreigd door onduurzaam gebruik. De afname van de mondiale biodiversiteit gaat al tientallen jaren onverminderd door. Niet alleen ging het aantal soorten in de periode 1970 – 2005 met 15 tot 20 procent achteruit, ook nam de bedreiging van soorten wereldwijd met tenminste 50 procent toe. Lokaal zijn er wel successen gehaald: zo is het areaal aan beschermde gebieden gestegen en zijn door gerichte maatregelen flagship-soorten voor uitsterven behoed. Maar het algemene beeld is dat bij onveranderd beleid de bestaande trend zal doorzetten. Behoud van functionerende ecosystemen en ecosysteemdiensten zijn cruciaal voor mondiaal welzijn en welvaart.

De drijvende krachten (bevolkingsgroei, welvaartsgroei en –verdeling) achter het verlies aan biodiversiteit zijn dezelfde als die achter andere mondiale problemen (voedselzekerheid, armoede, klimaat). Een geïntegreerde benadering van ons economische systeem is daarom nodig om te komen tot een duurzame en eerlijke manier van productie, handel en consumptie en de internationale verhoudingen economische verhoudingen die daarbij horen.

The Economics of Ecosystems and Biodiversity

In 2009 is (deel 1 van) de studie *The Economics of Ecosystems and Biodiversity* (TEEB) verschenen, getiteld 'TEEB for national and International Policy Makers'.

De hoofdboodschap van TEEB luidt dat niet alleen het voortbestaan van soorten en ecosystemen onder druk staat, maar ook de ecosysteemdiensten. Omdat voor deze publieke diensten in het economisch verkeer geen waarde wordt toegekend komen ecosystemen steeds verder onder druk te staan. De TEEB-studie tracht de economische waarde van ecosystemen in kaart te brengen.

De TEEB-studie is een initiatief van Duitsland en de Europese Commissie in antwoord op een voorstel van de G8+5 milieuministersbijeenkomst in Potsdam, 2007. De studie wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van UNEP. Het kabinet onderschrijft het belang van de TEEB-studie. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft, op verzoek van UNEP en de Europese Commissie, samen met andere onderzoeksinstituten, een rapport opgesteld met een kwantitatieve doorrekening van de TEEB-studie. Dit rapport, getiteld 'Rethinking Global Biodiversity Strategies' is onlangs verschenen en aan de Tweede Kamer gestuurd. De inzichten uit dit rapport zullen worden ingebracht in de 10e *Conference of the Parties van de Convention on Biological Diversity* (COP10/CBD) die van 18 -29 oktober 2010 in Nagoya, Japan wordt gehouden en in de discussies over de Biodiversiteitsstrategie van de Europese Unie.

Het is van belang deze economische waardering van biodiversiteit te integreren in ons financieel-economisch systeem om zodoende effectiever te kunnen bijdragen aan behoud van ecosystemen, duurzame landbouw en handelsketens en klimaatadaptatie. De economische gevolgen van het verliezen van mondiaal belangrijk productieve ecosystemen zullen groot zijn. Eerlijke en gelijkwaardige handelsrelaties zijn belangrijk om landen in ontwikkeling in staat te stellen hun economie duurzaam op te bouwen.

Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services

Het kabinet is voorstander van de instelling van het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES), teneinde meer aandacht en kennis te genereren voor en over biodiversiteit en inzicht in de onderlinge afhankelijkheid van landen. Dit intergouvernementeel panel van de Verenigde Naties zal voor het mondiale biodiversiteitsterrein een gezaghebbende rol kunnen gaan vervullen in de policy-science interface. TEEB kan worden beschouwd als een voorbereiding op IPBES.

EU-biodiversiteitsstrategie

In januari 2010 heeft de Europese Commissie een Mededeling uitgebracht waarin zij haar plannen voor de follow-up van de huidige 2010-doelstelling en het in 2010 aflopende EU-Biodiversiteitsactieplan bekend maakt. De Mededeling kondigt aan dat gewerkt gaat worden aan een EU-Biodiversiteitsstrategie die eind 2010/begin 2011 zal worden uitgebracht. De Mededeling geeft een aantal prioriteiten voor de inhoud van deze strategie en bevat tevens opties voor een nieuwe EU-biodiversiteitsdoelstelling 2020.

In maart 2010 heeft de Milieuraad Conclusies vastgesteld waarin de uitnodigingspunten voor de nieuwe biodiversiteitsstrategie worden onderschreven en waarin - onder een aantal kanttekeningen - steun wordt uitgesproken voor de meest ambitieuze van de 4 opties voor een nieuwe 2020-doelstelling. Deze luidt:

Stopzetting van het verlies aan biodiversiteit en ecosysteemdiensten binnen de EU in 2020, en herstel ervan voor zover mogelijk, alsmede versterking van de EU bijdrage aan het tegengaan van het mondiale verlies aan biodiversiteit

Nederland heeft zich bij de voorbereiding van de Raadsconclusies nadrukkelijk uitgesproken over de wenselijkheid om concrete subdoelen uit te werken die realistisch, haalbaar en betaalbaar zijn. Voorts is op aandrang van Nederland in de Conclusies opgenomen dat er een impact assessment komt van de voorgenomen doelen, zodat de consequenties tijdig en liefst vooraf kunnen worden doorgerekend. Het is tevens gewenst dat de coherentie met andere sectorale ontwikkelingen wordt bevorderd, bij voorbeeld door het ontwikkelen van een 'groene infrastructuur' in relatie tot het Gemeenschappelijke Landbouw- en Visserijbeleid.

2.2. Nationaal

Interdepartementaal Beleidsonderzoek Natuur

In 2008 en 2009 heeft het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Natuur (IBO) plaatsgevonden. Aanleiding was de zorg dat de doelstelling om de achteruitgang van biodiversiteit in 2010 te stoppen, niet zal worden gehaald. Het IBO richt zich op de vraag hoe de biodiversiteit in Nederland zo doeltreffend en efficiënt mogelijk kan worden zeker gesteld. Het rapport biedt een overzicht van knelpunten en bevat agenderende beleidsopties voor de lange termijn. Het IBO constateert dat voor het realiseren van de operationele doelstelling EHS/Natura 2000 op het gebied van biodiversiteit onvoldoende financiële middelen beschikbaar zijn (ca. 2,5 miljard euro t/m 2018).

In de aanbiedingsbrief van het IBO-rapport aan de Kamer (TK 2009-2010 31588, nr. 3) is geconcludeerd dat meer gewicht moet worden toegekend aan de kwaliteit van de EHS, onder andere door ruimte te bieden voor robuustheid ("niet meer hectares, maar betere hectares") daarbij rekening houdend met het dynamische karakter van de natuur: minder sturen op soorten en meer op gebieden en condities. Verder wordt geconcludeerd dat particulier natuurbeheer een forse impuls verdient, dat het draagvlak voor natuurwetgeving moet worden versterkt en dat er aanknopingspunten zijn om nuttige functies van natuur te concretiseren en te verbinden met groene diensten, recreatie en plattelandsontwikkeling.

3. Beleidsprogramma

3.1 Prioritaire thema's

Handelsketens en biodiversiteit

De centrale doelstelling van de prioriteit handelsketens is dat op termijn alle grondstoffen uit natuurlijke hulpbronnen of uit de natuur die we in Nederland gebruiken – of deze nu in Nederland of in het buitenland worden betrokken – duurzaam zijn geproduceerd. Binnen deze prioriteit zijn behoud en duurzaam gebruik van ecosysteemfuncties en biodiversiteit belangrijke factoren. Nadruk ligt op de verduurzaming van handelsketens voor hout, soja, palmolie, biomassa en veen, waarbij biodiversiteit als integraal onderdeel wordt meegenomen. Over de voortgang op het gebied van biomassa is uw kamer geïnformeerd (TK 2009-2010, 30196 nr. 103).

Diverse activiteiten gericht op het verduurzamen van de houtketen hebben ertoe bijgedragen dat gecertificeerd timmerhout in 2008 een marktaandeel heeft van 34%. Een forse stijging ten opzichte van 13% in 2005, waarmee het doel om in 2011 50% (aantoonbaar) duurzaam hout op de Nederlandse markt te hebben haalbaar blijft. Op het terrein van het EU actieplan Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) is vooruitgang geboekt, is een Voluntary Partnership Agreement afgesloten met Ghana, Kameroen en Congo en wordt voortgang geboekt in de onderhandelingen hierover met Maleisië, Vietnam en Indonesië.

Houtketen in actie: productie- en consumptiekant

Aan de productiekant zijn in het Amazonebekken en op Kalimantan twee activiteiten gestart die gericht zijn op het vergroten van het aanbod van gecertificeerd hout. Deze activiteiten vinden plaats in het kader van het Initiatief Duurzame Handel. Bedrijven en non-gouvernementele organisaties werken hierin nauw samen. Aan de consumptiekant zijn trainingen en cursussen in de bouwsector gestart om duurzaam hout onder de aandacht te brengen van architecten, aannemers en bouwbedrijven. Tenslotte is per 1 januari 2010 het duurzaam inkoopbeleid van kracht. Dit draagt er toe bij dat in overheidsopdrachten het gebruik van duurzaam geproduceerd hout verplicht wordt. In het kader van het Duurzaam Inkopenbeleid zal hierover apart bericht worden.

Het kabinet zet in op de verduurzaming van de palmolieketen vooral door het faciliteren van certificering volgens criteria van de Round Table Sustainable Palmoil (RSPO). Diverse kanalen worden hiervoor aan de aanbodkant gebruikt. Via de International Finance Corporation (IFC) wordt de groei in productie en handel in gecertificeerd duurzame palmolie vorm gegeven door het bijdragen aan het vaststellen van standaarden, het advies aan bedrijven hierover en het bijdragen aan verbeteringen in het locale ondernemingsklimaat. In 2009 bleef de vraag naar gecertificeerde palmolie (CSPO) achter bij het aanbod. Aan de aanbodkant zijn daarom enkele initiatieven gestart die vanuit de overheid worden ondersteund.

Palmolie: kleinschalige producenten sluiten aan

Sinds een jaar worden kleinschalige palmolieproducenten in Indonesië ondersteund door het Schoklandakkoord van Solidaridad en een aantal bedrijven. Aanpassing van RSPO-certificeringsnormen heeft plaatsgevonden en training en certificering van kleinschalige producenten zijn gestart. Hierbij wordt gewerkt binnen het kader van de smallholder task force, een subgroep binnen de Round Table. Aandacht voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit wordt zo meegenomen door kleinschalige producenten, die één derde van het productievolume in Indonesië vertegenwoordigen.

De sojaketen is de derde belangrijke internationale handelsketen, waar de inzet is te komen tot een wereldwijd toepasbaar systeem van certificering voor mainstream (bulk) soja. Het afgelopen jaar is via diverse kanalen het proces ter versterking van de Round Table Responsible Soy (RTRS) gefaciliteerd. De IFC was actief betrokken bij de uitwerking van de voorlopige criteria en principes van de RTRS. Voorts draagt het Initiatief Duurzame Handel - via haar samenwerking met diverse bedrijven, non-gouvernementele organisaties en de RTRS - bij aan de geleidelijke toename van het aantal leden van de RTRS waarmee het draagvlak voor deze round table wordt vergroot. In juni 2010 heeft de RTRS de aangescherpte criteria en principes aangenomen.

Soja: pilot leidt tot aanscherping van criteria

Een pilotproject op het gebied van High Value Conservation Areas (HCVA) zorgde er in 2009 voor dat in de conceptcriteria van de RTRS specifiek aandacht voor deze problematiek werd opgenomen. Tijdens het testjaar 2009-2010 zal blijken hoe de voorgestelde effectieve karteringsmethode gebruikt kan worden in de definitieve criteria.

Een verkennende studie van de veenketen is gestart. In de tweede helft van dit jaar zal op basis van de resultaten een multistakeholderdialoog starten om te komen tot initiatieven ter verduurzaming van de veenketen.

In 2010, het jaar van de biodiversiteit, wordt speciaal aandacht gevraagd voor biodiversiteit als integraal onderdeel van verduurzaming van handelsketens.

Er vindt onder andere een screening plaats van diverse certificering- en keurmerksystemen gericht op versterking van biodiversiteit in deze systemen.

Tot slot wordt het onderling leren steeds belangrijker, waarbij het Initiatief Duurzame Handel een belangrijke rol speelt: ervaringen opgedaan met verduurzaming in handelsketens worden makkelijk uitgewisseld tussen bedrijven.

Betalen voor biodiversiteit

De centrale doelstelling van het thema 'Betalen voor biodiversiteit' is de waarde die biodiversiteit heeft voor economische productieprocessen en maatschappelijke behoeften zichtbaar maken, de kosten van het gebruik van biodiversiteit internaliseren, vraag en aanbod van ecosysteemgoederen en -diensten creëren en hiervoor economische instrumenten ontwikkelen.

Internationaal zal de studie The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB), waaraan Nederland bijdraagt, een belangrijke bijdrage leveren aan de vergroting van de kennis over het economische belang en de waarde van biodiversiteit en ecosystemendiensten. Daarmee creëert de studie ook draagvlak voor aanpassingen in beleid om die waarde te integreren in beleids- en investeringsbeslissingen van overheden en bedrijven. De aanbevelingen van TEEB zullen waar nodig in het beleid van de Nederlandse overheid worden overgenomen.

In 2009 en de eerste helft van 2010 is gewerkt aan het inbrengen van biodiversiteitsoverwegingen in fiscaal instrumentarium, zoals de VAMIL/MIA regelingen en Groen Beleggen en aan het opzetten van projecten die beogen de private sector bij biodiversiteitsbeleid te betrekken. In 2009 bracht de conferentie pro-biodiversity business grote investeerders in contact met initiatiefnemers van biodiversiteitsprojecten om samen te inventariseren wat de kansen en barrières zijn voor investeringen. Als vervolg op deze conferentie worden er verschillende businesscases uitgewerkt. Verder is met ratingbureaus geïnterviewd welke bouwstenen nodig zijn om biodiversiteit in bedrijfsratings mee te nemen. Dit project krijgt in 2010 een vervolg waarbij wordt onderzocht hoe biodiversiteit en ecosystemendiensten beter opgenomen kunnen worden in de richtlijnen voor duurzaamheidsrapportages en waarbij een benchmark voor de biodiversiteitsprestaties van bedrijven wordt uitgevoerd.

De internationale onderhandelingen over toegang tot genetische hulpbronnen en een eerlijke verdeling van de opbrengsten (Access and Benefit Sharing - ABS) zijn nog gaande. De Nederlandse bijdrage aan het door GTZ (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit) uitgevoerde project voor capaciteitsopbouw ten bate van ABS in Afrika en andere regio's is om juridische redenen in 2009 beëindigd. Andere donoren hebben de financiering overgenomen, waarmee de continuïteit van dit project is gewaarborgd.

In de klimaatonderhandelingen wordt gewerkt aan de oprichting van een REDD+ mechanisme (REDD= Reducing Emissions from Deforestation and Degradation). Doel van dit mechanisme is geld te mobiliseren om de ontbossing in ontwikkelingslanden tegen te gaan. Het REDD+ mechanisme is een vorm van betalen voor een ecosystemedienst, namelijk het vastleggen en vasthouden van CO₂. Nederland en de EU hebben zich er met succes voor hard gemaakt dat het REDD+ mechanisme niet alleen goed moet zijn voor het klimaat, maar dat het ook een stimulans moet vormen ter bescherming en behoud van natuurlijke bossen en hun ecosystemendiensten. Nederland maakt het voor ontwikkelingslanden mogelijk om zich voor te bereiden op deelname aan het REDD+ systeem. De komende jaren zal het REDD+ mechanisme verder uitgewerkt worden. Ook Nederland zal zich hier actief voor blijven inzetten, onder andere door cofinanciering van verschillende projecten zoals de verdere ontwikkeling van een vrijwillig CO₂-compensatieproject door Wereldnatuurfonds Nederland en door official development assistance (ODA)-steun aan pilotprojecten in een aantal ontwikkelingslanden.

Nederland is met een bijdrage van 15 miljoen euro één van de grootste donoren van de Forest Carbon Partnership Facility waarvan de Wereldbank trekker is. Ontwikkelingslanden die een beheersplan willen opstellen en uitvoeren om de uitstoot van CO₂ tengevolge van ontbossing en bosdegradatie tegen te gaan kunnen steun krijgen. 25 landen hebben zich aangemeld en aan 13 landen is een financiering toegekend.

Het Wereldnatuurfonds heeft afgelopen jaren met steun van het rijk een innovatieve aanpak uitgewerkt om te komen tot armoedereductie door betaling voor ecosysteemdiensten in waterstroomgebieden. In 2009 resulteerde dit in drie landen (Guatemala, Tanzania en Peru) in concrete businesscases voor betrokken bedrijven. Hiermee worden best practices ontwikkeld voor een financieringsmechanisme waarbij bedrijven die water gebruiken direct betalen voor het duurzaam beheer van bos en landbouwland.

Afgelopen jaren is ondersteuning gegeven aan een aantal internationale instituten die bijdragen aan het ontwikkelen van strategieën gericht op innovatieve financiering van Ecosysteemdiensten. Hiertoe behoren het World Resources Institute (WRI), het International Institute for Environment and Development (IIED) en het Center for International Forestry Research (CIFOR).

Voorbeeldproject Green Development Mechanism 2010 Initiative

Voor de realisatie van behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit is internationaal veel geld nodig; behalve publieke middelen is het noodzakelijk dat ook private middelen worden ingezet. Nederland heeft het initiatief genomen om een discussie te starten over nut en noodzaak van een mondiaal mechanisme om private investeringen in biodiversiteit te stimuleren. Het zogenaamde Green Development Mechanism 2010 Initiative probeert op de 10e Conference of Parties van het biodiversiteitsverdrag in Japan steun te krijgen voor een discussie over nut, noodzaak en modaliteiten. Eén modaliteit zou kunnen zijn dat het mechanisme projecten met positieve betekenis voor biodiversiteit en ontwikkeling certificeert. Daarmee zouden biodiversity credits verhandeld kunnen worden.

Biodiversiteit werkt

De centrale doelstelling van het thema 'Biodiversiteit werkt' is het veiligstellen van veerkrachtige en gezonde ecosystemen buiten beschermde gebieden, zodanig dat de capaciteit om diensten te leveren wordt gewaarborgd. Langs de sporen van kennisvermeerdering en pilotprojecten wordt hieraan uitvoering gegeven. Onderwerpen zijn onder andere duurzaam bodemgebruik in de landbouw, actief en duurzaam benutten van ecosysteemdiensten en biologische bodemkwaliteit.

Om beter zicht te krijgen op het functioneren van ecosystemen is het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gestart met het opstellen een Nederlandse Ecosystem Assessment, een beschrijving van de huidige situatie rond duurzaam gebruik en de potenties van ecosystemen. Het onderzoek verschijnt in 2010. Ook is een systematiek ontwikkeld om de biologische bodemkwaliteit (BoBi) te meten. In een vervolgonderzoek wordt gekeken hoe de ontwikkelde systematiek naar de praktijk kan worden vertaald.

Kwaliteitsimpuls Groenblauwe dooradering

Kleine groene en blauwe elementen in het landschap blijken nuttige functies te vervullen. Ze verbeteren de waterberging, beperken de erosie, dragen bij aan vermindering van de afspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater en bieden nieuwe migratieroutes voor dieren en andere organismen. Het kabinet heeft daarom het initiatief genomen om tot een plan van aanpak te komen voor een kwaliteitsimpuls in de groenblauwe dooradering. Fijnmazige elementen dragen bij aan landschapsherstel en -ontwikkeling en maken ons landschap toekomstbestendig. Het implementatieplan Groen Blauwe Dooradering zal eind 2010 aan de Kamer worden aangeboden.

Op het gebied van Functionele Agrobiodiversiteit (FAB) loopt een aantal succesvolle projecten. In de Hoekse Waard innovatieve strategieën getest om tot een duurzame akkerbouw te komen. In het kader van het (Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) worden in bijna alle provincies pilots uitgevoerd. In de stedelijke omgeving zijn in een aantal gemeenten succesvolle pilots uitgevoerd om interactief (burgers, bedrijfsleven, overheden) biodiversiteit te integreren in de stedelijke ontwikkeling.

Functionele Agrobiodiversiteit

In het pilot Functionele Agrobiodiversiteit (FAB) Hoeksche Waard van de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) is de afgelopen jaren ervaring opgedaan met het slim benutten van levende organismen om tot duurzame landbouw te komen. Het blijkt bijvoorbeeld dat luizenplagen in graan en aardappelen prima te bestrijden zijn met natuurlijke vijanden. Deze aanpak vraagt om een aantal aanpassingen in de bedrijfsvoering en het landschap, zodat deze organismen kunnen overleven en hun nuttige werk kunnen doen. Het nut van akkerranden hiervoor is aangetoond. In de 2e fase van deze pilot wordt verkend of er slim gebruik kan worden gemaakt van landschapselementen door aanpassing van het beheer. Ook wordt onderzoek gedaan naar bestrijding van andere plagen in andere gewassen en wordt gezocht naar eenvoudige methoden (scouting) om te bepalen of de natuur voldoende in staat is om het (luizen)probleem op te lossen. Tot slot wordt gezocht naar strategieën voor het duurzaam gebruik van de bodem, zoals niet-kerende grondbewerking. Het bodemleven blijkt de functie van ploeg en kunstmest gedeeltelijk over te kunnen nemen, zodat er veel energie kan worden bespaard.

Ecologische netwerken

De centrale doelstelling van het thema 'Ecologische netwerken' is het hoofd te bieden aan de aantasting en versnippering van leefgebieden van soorten, zowel in Nederland als in internationaal verband. Accenten binnen Nederland zijn:

- het verbeteren van beheer en samenhang van natuurgebieden;
- het bevorderen van milieu- en waterkwaliteit;
- het inzetten van actief soortenbeschermingsbeleid;
- het anticiperen op klimaatveranderingen.

Verbeteren van beheer en samenhang van natuurgebieden gebeurt door de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en het aanwijzen van Natura2000-gebieden (die vrijwel allen binnen de EHS liggen). De Natura 2000-gebieden dragen bij aan het behoud van soorten en habitats die vanuit Europees perspectief een bijzondere waarde hebben. De meeste Natura 2000-gebieden zijn in ontwerp aangewezen. Definitieve aanwijzing en vaststellen van beheersplannen zal in 2013 plaatsvinden; dit betreft zowel de gebieden op land als op zee.

In overleg met maatschappelijke organisaties hebben rijk en provincies de Spelregels EHS opgesteld. Dit is een beleidskader voor de saldobenadering, het herbegrenzen van de EHS en de compensatie. Ze bevatten de voorwaarden waaronder de grenzen van de EHS kunnen worden gewijzigd. Een aantal provincies heeft al herbegrenzings van de EHS doorgevoerd, met als oogmerk een verbetering van het ecologisch functioneren van de EHS.

Successen Ecologische Hoofdstructuur

De Ecologische Hoofdstructuur is in Nederland het kader om de doelstellingen van het biodiversiteitsbeleid te bereiken. Inmiddels wordt ruim 20 jaar lang uitvoering gegeven aan de ontwikkeling van dit netwerk van bestaande en nieuw te creëren natuurgebieden met een uiteindelijke omvang van ca. 730.000 ha. In die tijd is een groot aantal projecten van succesvolle natuurontwikkeling en natuurherstel uitgevoerd. Een paar voorbeelden om dit te illustreren: In Drenthe ligt het stroomdallandschap Drentse Aa, een gebied van 10.000 ha met tientallen beekjes, waar cultuurhistorische en natuurlijke waarden worden behouden en verder ontwikkeld en dat populair is bij wandelaars en fietsers. In Utrecht is de Blauwe Kamer ontwikkeld, een natuurgebied langs de Nederrijn, dat is uitgegroeid tot een voorbeeldgebied voor riviernatuur en ook zeer in trek bij recreanten. In Zuid-Holland is op het eiland Tiengemeten akkerland omgevormd tot natte (getijden)natuur met een grote rijkdom aan vogels. Bijzonder is hier de aanwezigheid van een zorgboerderij.

Het bevorderen van milieu- en waterkwaliteit is noodzakelijk voor het instandhouden van de biodiversiteit in de EHS en Natura2000-gebieden. Met het oog op het bereiken van een goede kwaliteit van EHS en Natura 2000-gebieden streeft het kabinet naar een uniforme sturingssystematiek voor natuurkwaliteit en naar een daarop gerichte inzet van instrumenten.

Rijk, provincies en beheerders hebben een nieuwe sturingssystematiek voor natuurkwaliteit aanvaard, die tevens de basis vormt voor natuurbeheersubsidies. Ter verbetering van de waterkwaliteit zijn door het kabinet stroomgebiedbeheersplannen voor Rijn, Maas, Schelde en Eems vastgesteld. Deze plannen zijn conform de Kaderrichtlijn Water ingediend bij de Europese Commissie.

Het terugdringen van de verdroging van natuurgebieden blijkt in de praktijk een lastige opgave; de voortgang van de uitvoering gaat door de bestuurlijke trajecten minder snel dan verwacht. Voorzien wordt dat in de komende jaren meer maatregelen gericht op verdrogingsbestrijding kunnen worden uitgevoerd.

De leefgebiedenbenadering (gebiedsgericht soortenbeleid) is een aanvulling op het gebiedenbeleid van de EU (Natura 2000) en de overige EHS. Alle provincies hebben inmiddels uitwerkingsplannen voor de leefgebiedenbenadering opgesteld met een agenda voor 2010-2013.

Bij het anticiperen op klimaatveranderingen werkt het kabinet aan het vergroten van de klimaatbestendigheid van gebieden en het realiseren van meervoudig ruimtegebruik. Door een meer natuurlijke inrichting kan water op veel plaatsen langer worden vastgehouden. Aanleg van natuurgebieden langs de rivieren wordt gecombineerd met een inrichting die leidt tot vergroting van de afvoercapaciteit. Hiermee zijn zowel biodiversiteits- als veiligheidsdoelen gediend. Ook streeft het kabinet naar klimaatbestendiger natuurdoelstellingen, mede naar aanleiding van het advies van de Deltacommissie. Definitieve selectie van aanvullende projecten 'klimaatbuffers' zal medio 2010 plaatsvinden.

Internationaal blijft het kabinet het streven naar een duurzame regionale ontwikkeling ondersteunen waarbij economische ontwikkeling, duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen en bescherming samengaan.

Duurzame ecoregionale ontwikkeling

In veel landen worden verschillende begrippen gehanteerd in relatie tot het thema ecologische netwerken. Maar in essentie gaat het om ruimtelijke planning gericht op een ecologisch verantwoord gebruik van de ruimte met ecologische netwerken als bouwsteen (bijv. agro-ecologische zonering, ecosysteembenadering, of duurzaam landgebruik). Voor Nederland zijn bijv. de Amazone, Congo en Kalimantan belangrijke ecoregio's. Met official development assistance (ODA) - middelen wordt op verschillende manieren steun verleend aan een duurzame economische ontwikkeling van deze ecoregio's. In de Amazone wordt de meerlandenorganisatie ACTO (Amazon Cooperation Treaty Organisation) gesteund waarbij ook ruimtelijke planning een rol speelt. Recent is besloten om bij te dragen aan het Kavango-Zambezi initiatief, een strategie voor een duurzame economische ontwikkeling in 5 landen van de Kavango-Zambezi regio met een community-based natural resource management programma.

De doelstelling van het kabinet is om in (pan-)Europees verband en met partnerlanden daarbuiten te komen tot ecoregionale ontwikkeling met daarin waardevolle ecologische netwerken als kernelement, mede ingegeven door de noodzaak te anticiperen op klimaatverandering. In januari 2010 vond in dat verband in Madrid de PAN-European Conference on Ecological Networks plaats.

Mariene biodiversiteit en duurzame visserij

De centrale doelstelling van het thema 'Mariene biodiversiteit en visserijketens' is behoud, herstel en duurzaam gebruik van mariene hulpbronnen in overeenstemming met internationale normen. De strijd tegen overbevissing en bedreiging van kwetsbare soorten en onderwaterbodems is een aanzienlijke opgave. Daarbij wordt een aantal accenten onderscheiden zoals de verduurzaming van de visserij voor zover gerelateerd aan biodiversiteit. Naast innovatie wordt gebruik gemaakt van verscherping van de controle door middel van bestaande kaders die het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GBV) biedt ten aanzien van beperking van de visserijmogelijkheden.

In 2009 heeft het kabinet een visie opgesteld op de herziening van het GVB in 2012. Het gedachtegoed van deze visie wordt uitgedragen in bilaterale en multilaterale overleggen met EU en Noordzee landen. In 2010 is in dit kader een aantal pilots gestart om de voorstellen uit de visie te kunnen onderbouwen. In 2010 wil het kabinet samen met de sector en de maatschappelijke organisaties een plan van aanpak opstellen voor de verdere reductie van discards (= vangsten die weer overboord gezet worden). Een mogelijk discardsverbod zal bij de herziening van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid in 2012 aan de orde komen.

Via het Europese Visserij Fonds (EVF) heeft Nederland jaarlijks (tot 2013) ongeveer 13 miljoen euro beschikbaar voor innovatie en verduurzaming. Met het geld van EVF worden tuigen ontwikkeld die de bodem minder beroeren en meer selectief vissen of minder brandstof verbruiken. Het kabinet streeft ernaar dat 40% van de boomkorvloot in 2013 is overgestapt op meer duurzame methoden.

Het kabinet streeft naar een mondiale dekking van regionale visserij beheersorganisaties (Regional Fisheries Management Organisation - RFMO) waarin beheer van visserijbestanden en behoud van biodiversiteit hand in hand gaan. Voor de zuidelijke Stille Oceaan heeft dit begin 2010 geresulteerd in een overeenkomst. Ook wordt ingezet op het leveren van een bijdrage aan de omvorming van de RFMO voor de oostelijke Atlantische oceaan (West Afrika) van een overlegorgaan tot een volwaardige beheersorganisatie.

Bescherming bruinvis

Er zijn maatregelen genomen om aanspoelen van bruinvissen op de Nederlandse stranden te verminderen. Zoals de begrenzing van de staand want visserij (geen uitbreiding van de vloot) en de recreatieve visserij vanaf het strand. Er is een state of the art onderzoek over de bijvangsten van bruinvissen gestuurd naar de Kamer (TK 2008-2009, 29675 nr. 81).

Samen met de sector en de milieu- en natuurorganisaties wordt gewerkt aan de opzet van een rapid alert system en wordt geëxperimenteerd met pingers (akoestische afschrikmiddelen). De monitoring van bruinvissen en autopsies op de aangespoelde dieren wordt tot 2014 voortgezet.

Een belangrijke rol is weggelegd voor de Convention on International Trade in Endangered Species (CITES). Door een actieve samenwerking tussen de RFMO's en CITES moest het mogelijk zijn om handel in kwetsbare soorten te beperken en de bestanden beter te beschermen. Voor de bescherming van de bedreigde commerciële blauwvintonijn was binnen CITES geen meerderheid te vinden. Uw Kamer is hierover afzonderlijk geïnformeerd (TK 2009-2010, 31379 nr. 11). Aan de CITES-listing van haaien wordt verder gewerkt.

De aanpak van illegale visserij is bij uitstek een internationale aangelegenheid. Een belangrijke stap is hierin gezet door het in 2009 bereikte verdrag over de havenstaatmaatregelen. Het verdrag dat aan havens een standaard geeft om illegale visserij tegen te gaan zal na de vereiste ratificaties in werking treden.

Beschermde gebieden Noordzee

In 2010 zal een vijftal Natura 2000-gebieden op de Noordzee aangewezen worden als Vogel en Habitatrichtlijn gebied. De inspraak op het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor Vlake van de Raan en Noordzeekust is gestart. De voorbereidingen voor het besluit Klaverbank, Doggersbank en Friese Front zullen in 2010 in procedure worden gebracht. Samen met maatschappelijke organisaties en sector wordt gekeken naar de visserijmaatregelen voor deze gebieden.

3.2 Ondersteunende thema's

Nieuwe Coalities

De Task Force Biodiversiteit en Natuurlijke Hulpbronnen is in januari 2009 door het kabinet ingesteld om te adviseren over het lange termijnbeleid rond biodiversiteit. Zij bestaat uit vertegenwoordigers van bedrijfsleven, openbaar bestuur en maatschappelijke organisaties en staat onder voorzitterschap van Hans Alders. De Task Force werkt aan het formuleren van doelen, economische instrumenten en een visie op de samenhang van het biodiversiteitsvraagstuk met klimaatverandering, voedselproblematiek en uitputting van natuurlijke hulpbronnen. Inmiddels zijn de eerste adviezen uitgebracht. Het gaat om een oproep aan overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties om actief te bevorderen dat er een ambitieus en werkbaar REDD-mechanisme wordt afgesproken in het kader van de klimaatonderhandelingen. In september van 2009 is een eerste briefadvies aan het Kabinet uitgebracht en in maart 2010 zijn acht kernaanbevelingen aangeboden aan alle politieke partijen ten behoeve van de verkiezingsprogramma's.

De Coalitie Biodiversiteit 2010 is in november 2009 opgericht. Dit is een landelijk platform met als doel gezamenlijk vorm te geven aan het Internationale Jaar van de Biodiversiteit 2010. De coalitie, onder voorzitterschap van Onno Hoes, fungeert als Nationaal Comité waartoe de Verenigde Naties heeft opgeroepen. HKH Prinses Irene treedt op als beschermvrouwe van de Coalitie. Op dit moment zijn ca. 200 organisaties, zoals natuurorganisaties, terreinbeheerders, provincies, gemeenten, bedrijven, maar ook vele lokale en regionale initiatieven, toegetreden tot de Coalitie.

De strategie van de Coalitie is vervat in twee thema's: de 'deur naar de tuin' (natuur en groen) en 'de deur naar de koelkast' (consumentengedrag in mondiale context). Het eerste thema heeft geresulteerd in een nationaal evenement op de Wereldbiodiversiteitsdag (22 mei 2010).

Met de realisering van de Coalitie is een structuur geschapen die zich in relatief korte tijd heeft bewezen als basis voor gecoördineerde bewustmaking van het grote publiek.

Communicatie & educatie en kennisontwikkeling

Het kabinet heeft een bijdrage van ca. € 900.000,- toegekend aan een uitgebreide coalitie van provincies, gemeenten, waterschappen, niet-gouvernementele organisaties, scholen etc. in Noord-Brabant voor het uitwerken van natuur- en milieueducatie op een structurele basis rond het thema biodiversiteit. De betrokken partijen hebben toegezegd minimaal eenzelfde bedrag in geld en/of menskracht te zullen inzetten, zodat er minimaal 1,8 mln. is voor bewustwording, educatie en lokale actie voor het onderwerp biodiversiteit. Ook de doorwerking naar andere regio's in Nederland maakt deel uit van het plan van aanpak. Via het programmabureau Natuur- en Milieueducatie worden educatieve activiteiten binnen en buiten het onderwijs gelabeld, waarmee de doelgroep 'jeugd' extra focus krijgt.

Nederland is actief betrokken bij de uitvoering van het Working Programme on Communication, Education, Participation and Awareness (CEPA) van de Convention on Biological Diversity (CBD). Ons land is tot eind 2010 voorzitter van de CEPA-adviesgroep van de CBD. Nederland ondersteunt het secretariaat van de CBD t/m 2011 voor CEPA-trainingen in ontwikkelingslanden en op het bedrijfsleven gerichte communicatie. Concrete activiteiten waren in 2009 onder meer een succesvolle trainingsworkshop met de CBD focal points van een groot aantal Zuidoost-Aziatische landen, en het uitbrengen van meer nummers van de Business Newsletter. Voor deze ondersteuning is voor december 2007 t/m december 2011 circa 1,8 miljoen euro beschikbaar op de begroting van Buitenlandse Zaken (Ontwikkelingssamenwerking).

De Europese Unie heeft in april 2010 een campagne over biodiversiteit gelanceerd met de slogan 'Verbonden door leven' inclusief een website. Uit onderzoek van de EU blijkt dat er in ons land nog weinig kennis van en begrip is voor biodiversiteit. Europees gezien scoort ons land in dat opzicht laag. Dat is ook de reden dat de Europese Unie extra communicatie-inspanningen (en gelden) ter beschikking heeft gesteld. Bij de besteding ervan wordt zoveel mogelijk samengewerkt met de Coalitie Biodiversiteit 2010.

Een strategisch lange termijn advies over biodiversiteitscommunicatie is opgeleverd. De website www.biodiversiteit.nl is gemoderniseerd en de Handreiking Biodiversiteit Werkt is hierin ondergebracht. Samen met de Economische Voorlichting Dienst is een 'biodiversiteitsscan' voor internationaal opererende bedrijven gerealiseerd.

Via het Small Business Innovation Research (SBIR-) programma is in 2009 aan 20 bedrijven subsidie toegekend voor innovatieve projecten voor biodiversiteit. De vijf beste plannen ontvangen subsidie voor verdere ontwikkeling in 2010.

Het NWO-Stimuleringsprogramma Kennis voor Biodiversiteit heeft veel nieuwe inzichten opgeleverd. Een nieuw stimuleringsprogramma voor de periode 2011-2015 is opgestart waarin de thema's zijn aangesloten op de vraag van maatschappelijke partijen.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zet biodiversiteit centraal in de Natuurbalans 2010 (als onderdeel van de Leefomgevingsbalans 2010) en in de Natuurverkenning 2010. Het PBL stelt momenteel een briefadvies op waarin de samenhang wordt geschetst van de verwachte mondiale opgaven rond voedsel, biodiversiteit, klimaatverandering en de doorvertaling daarvan naar het Nederlandse beleid. In dit briefadvies zal tevens de relatie met andere opgaven, met name de armoedebestrijding, worden gelegd. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan de wens van de Kamer om deze relaties uiteen te zetten.

4. Financiën

Om te komen tot een coherente en samenhangende aanpak van het beleid is in het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 gedurende de looptijd van het programma een bedrag van 6,75 miljoen euro gereserveerd. Dit bedrag is aanvullend op de gelden die de Ministeries van EZLI, BuZa en I&M beschikbaar hebben voor de uitvoering van het natuurbeleid, het beleid voor ontwikkelingssamenwerking respectievelijk het milieubeleid.

Per 1-1-2010 was een bedrag van 2,3 miljoen euro besteed aan activiteiten uit het programma, mede ter ondersteuning van Coalitie 2010 en Task Force. Voor de jaren 2010 en 2011 is nog een bedrag van 4,45 miljoen euro beschikbaar.

De eigen programmamiddelen zijn, naast de ondersteuning van Coalitie 2010 en Task Force, met name ingezet voor bijdragen aan strategische studies, zoals TEEB, en aan de ontwikkeling van pilots (nationaal en internationaal).

Over de besteding van middelen via de reguliere begrotingen van de ministeries is gerapporteerd via de Jaarverslagen van de betrokken ministeries.